

Aleksandra SCHOEN

PRZEWARTOŚCIOWANIA W NAUCE

- *Alternatywy i przewartościowania we współczesnej filozofii nauk*, red.: Honorata Korpikiewicz, Ewa Piotrowska, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Instytutu Filozofii, Poznań 1997, ss. 164.

Próby różnorodnych refleksji na temat alternatyw poznawczych i przewartościowań filozofii nauki kończącego się stulecia stały się tematem niedużej książki zredagowanej przez Honoratę Korpikiewicz i Ewę Piotrowską. *Alternatywy i przewartościowania we współczesnej filozofii nauk* to zbiór dziesięciu artykułów napisanych przez specjalistów z różnych dziedzin wiedzy poznańskiego środowiska filozoficznego.

Większa część książki poświęcona jest istotnym problemom współczesnych nauk przyrodniczych, np. kosmologii czy fizyki kwantowej. Jednak ogólna refleksja na temat przedstawiony w tytule jest wspólna dla wszystkich dziedzin wiedzy. Nauka rozwija się dynamicznie, żywiołowo a niekiedy też chaotycznie. Staje przed różnymi alternatywnymi poznawczymi, wyznacza nowe granice znanego Wszechświata, ewoluuje, by wciąż stawiać nowe pytania i pozwala nam marzyć o znalezieniu przynajmniej częściowych odpowiedzi. Tak rozumiana współczesna nauka jest jak najściślej i najgłębiej „osadzona” w kulturze, co zauważa Jan Such w zakończeniu swego artykułu pt. *Co się zmieniło w filozoficznym spojrzeniu na naukę?* Relacja nauki do środowiska kulturowego, społecznego i ekonomicznego staje się polem do indywidualnych spojrzeń, ocen, pogłębionych refleksji filozoficznych i prób jej wartościowania. Relacja ta musi być dynamiczna, bo rozwój nauki wciąż powoduje nowe jej rozumienie i wartościowanie. Bardzo ciekawą próbę rozwinięcia relacji nauki i kultury podejmuje Ewa Piotrowska, przedstawiając poglądy amerykańskiego matematyka i filozofa, Morrisa Kline’a. Wraz z rozwojem matematyki dokonują się wobec niej kolejne przewartościowania. Określone epoki w rozwoju kultury i nauki są zarazem w ujęciu Kline’a

*UWAGA: Tekst został zrekonstruowany przy pomocy środków automatycznych; możliwe są więc pewne błędy, których sygnalizacja jest mile widziana (obi@opoka.org). Tekst elektroniczny posiada odrębną numerację stron.

okresami w ewolucji matematyki. Uważał on nawet, że matematyka jest „siłą przodującą w formowaniu się współczesnej kultury”. W artykule tym pojawia się nowe znaczenie terminu „przewartościowanie”. To nie tylko „zmiana wartości”, ale też przecenienie roli matematyki w poznaniu ludzkim.

Kolejne części traktują o przewartościowaniach we współczesnej kosmologii i w XX-wiecznej nauce. Danuta Sobczyńska przedstawia zmagania między teoretyzmem a eksperymentalizmem, Małgorzata Szczęśniak zajmuje się przewartościowaniami związanymi z dwiema fazami rozwoju teorii strun oraz zmianą zapatrywań na rolę konwencji w nauce. Czytając następne artykuły, przechodzimy od zagadnienia kwazarów, poprzez problemy interpretacyjne XX-wiecznej fizyki kwantowej, przez problem relacji między zasadą antropiczną a teorią wielu światów, by wreszcie pozwolić redaktorom dać się zaskoczyć tematyką ostatnich dwóch rozdziałów książki.

Włodzimierz Heller rozszerza dotychczasową tematykę o zagadnienia daleko bardziej humanistyczne. Koncentruje się na problemie idei obywatelskości, wyznaczającej historyczny rozwój dyskursu filozoficzno-politycznego.

Drugą „niespodzianką” jest artykuł Elżbiety Pakszys *Czy kobiece alternatywa w teorii i praktyce poznania?* Autorka zajmuje się teorią poznania uprawianą z pozycji kobiet zaangażowanych w walkę o swoją emancypację. „Kobiecego podmiotu w historii poznania po prostu brak, gdyż dotychczasowe teorie wiedzy zupełnie niemal nie doceniały swoistości żeńskiej w tej mierze”. Krytyka dotychczasowej wiedzy spowodowała potrzebę poszukiwania nauki feministycznej. Jednak zdaniem autorki największe wątpliwości wzbudzają zgłaszane w ramach epistemologii feministycznej propozycje przywilejów, jak też tendencje do oddzielenia się nauki feministycznej od całej naukowej tradycji ludzkości.

Czytelnikowi przeszkadza aż tak duży rozrzut tematów. Wydaje się, że poszczególne teksty zostały tu zebrane w sztuczną całość, nie będącą rzeczywiście całościowym wykładem. Wątek przewartościowania jest bardzo ogólną ideą, która stała się dla autorów pretekstem do wyrażania często tylko luźnych uwag związanych z nauką. Uderza też różnorodność tekstów. Są wśród nich szczegółowe sprawozdania i opracowania najnowszych światowych badań, ale są również teksty zupełnie schematycznie traktujące poruszane w nich kwestie. Nie do końca wiadomo dla jakiego czytelnika powstała ta książka. Laik będzie miał często problemy z wprowadzanymi a niewytłumaczonymi pojęciami specjalistycznymi. „Profesjonalista” może czuć się zlekceważony popularną naukowością niektórych tekstów. Jednak po przeczytaniu tej książki odczuwamy, fałszywą być może, satysfakcję, że zmierzaliśmy się tu oto z najważniejszymi problemami współczesnej nauki. To,

że pojawiają się rozterki i pozostaje wiele pytań bez odpowiedzi... no cóż, zachęca nas to do przeczytania czegoś więcej.

Aleksandra Schoen